

„Debrecen, a magyar szabadság örvárosa” – a Debreceni Református Kollégium Múzeumának új kiállítása

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején a Debreceni Református Kollégium országos jelentőségű események színhelye volt, ezért 2013-ban az intézményt nemzeti emlékhellyé nyilvánították a Nagytemplommal együtt. 1849 első felében Debrecen ideiglenesen az ország fővárosa lett. Pestről ideköltözött a Kormány. Január 9. és május 31. között a magyar Országgyűlés alsóháza, a Képviselőház a Kollégium Oratóriumában tartotta üléseit. Április 13-án itt fogadták el a „Függetlenségi Nyilatkozatot”, amely kimondta a Habsburg-ház trónfosztását – ezt másnap a Nagytemplomban nyilvánosan is kihirdették. A kormányhivatalok is a Kollégium épületében működtek. Az első emeleten volt a Pénzügyminisztérium, a földszinten nyomtatták az önálló magyar bankjegyeket, a Kossuth-bankót. Emellett a hivatalos *Közlöny* nyomdagépei is a Református Kollégiumban működtek.

Az Oratórium padjain ma réztáblácskák jelzik Kossuth Lajos kormányzó és a többi kormánytag ülőhelyét. A diákság két nemzetőrzászlaja mellett itt látható Kossuth beszédének eredeti példánya, amelyben Debrecen a „magyar szabadság örvárosának” nyilvánította. Itt tekinthető meg Könyves Tóth Mihály nagytemplomi lelkész Olmütz börtönében készített faragványa, a „Függetlenségi Nyilatkozat” egy lapja, egy lovas nemzetőr csákója és számos egyéb történelmi ereklye. A lépcsőházban látható, G. Szabó Kálmán által 1938-ban készített falfestmények többek között a szabadságharc eseményeit is megörökítették.

Amíg az említett események közismertek, a Kollégium diákjainak és tanárainak szerepét a nemzetőrség megalakításában és a fegyveres szabadságharcban

kevesen ismerik. Ezért a 2025. március 24-én az Oratórium előterében megnyílt új kiállításunk célja az, hogy múzeumunk ’48-as ereklényi segítségével bemutassa Debrecen városa, elsősorban a Kollégium nemzetőreinek megalakulását és működését, viseletét és fegyverzetét.

Révész Bálint professzor már 1848. március 22-én arra biztatta az ifúságot, hogy csatlakozzék a nemzetőrséghez. A debreceni diákok másnap meg is fogalmazták saját 8 pontból álló követeléseiket. Március 26-án a kollégiumi nemzetőr csapat két megalakult százada egy-egy zászló alá osztva, zenekari kísérettel vonult az iskola és a Nagytemplom közötti térre, ahol Péczely József professzor felavatta a nemzetőr alakulatokat. Tiszteknek a diákönkormányzat elöljáróit választották. A felsőbb tudományok több mint 400 hallgatója közül tanítói csak a megfelelő testalkattal rendelkező diákokat léptették be az őrcsapatba.

1848 májusától a kormány érkezéséig üres volt a Kollégium, mivel az ifúság zászló alá állt. A nemzetőr diákok hetente kétszer gyakorlatoztak, fegyvereiket a Kollégiumban tartották. A diákságot külön csapatban ugyan, de a városi nemzetőrséghez csatolták. Egy részük pedig, szétszórva az ország más részein, „kovászként” erősítette az őket befogadó nemzetőr és honvéd alakulatokat. Nagy keletjük volt a debreceni diákoknak a tűzérségnél, ahol számtalanszor bizonyították felkészültségüket és vakmerőségüket.

A szabadságharc kibontakozásával a helyi rendfenntartásra szolgáló polgári nemzetőrség nem bizonyult elegendőnek a forradalmi vívmányok megvédéséhez.

Ezért megalakultak a három hónapig hadjáratba vonható „mozgó nemzetőr” alakulatok, az akár a háború végéig tartó szolgálatot aláíró „önkéntes nemzetőr” csapatok, valamint a már rendes sorkatonaságnak számító honvédség. Számos kollégiumi diák szolgált a „veres pántlikás” önkéntes zászlóaljnál és a honvéd zászlóaljakban. A „Kossuth-nóta” szerzője, Balkányi Szabó Lajos, maga is debreceni diák volt. A professorok is kivették részüket a szabadságharcból. Volt, aki nemzetőrként (Lugossy József), nemzetőrparancsnokként (Szűcs István, Révész Bálint) vagy katonaoorvosként (Török József) szolgált a nemzeti ügyet. Az ő portréik éppúgy megtekinthetők a kiállításban, mint a Miklós utcai kapuőr által a „magyarok Mózeseként” bejegyzett Kossuth Lajosé. A korabeli olajnyomatok és metszetek a szabadságharc mindennapjaiba nyújtanak betekintést, az idővonal pedig párhuzamban helyezi az országos eseményeket a Debrecenben történetekkel. A két bábu viseletei és a rajzos rekonstrukciók a debreceni lovas és gyalogos nemzetőrök egyenruháit és felszerelését szemléltetik. Látható, hogy a diáknemzetőrök egyenruhaként megtartották a fekete Bocskai-viseletüket, kiegészítve azt a gránátosok tábori sapkájával. A szöveges és képi információs anyag mellett a kiállítás fontos részét képezik a falakon és az üveges tárlókban elhelyezett kiállítási tárgyak. Ezek a két zászló-másolat kivételével a múzeum gyűjteményéből származó eredeti műtárgyak: korabeli fegyverek (szabályák, karabélyok, pisztolyok, puska, ágyúmakett, kiegyenesített kasza), nyomtatványok (a nemzetőrök szabályzatai, *Kossuth-bankók*) és egyéb eszközök (csákó, dob, lőszertáska, zsoldláda stb.)

Külön is megemlítenéd az 54. honvédzászlóalj 3. századának pecsétnyomója, egy 1848-as pénzérmékből fűzött karkötő és Kossuth Lajos gyöngyhímzéses pénztárcája (utóbbit felesége, Kossuthné Meszlényi Terézia hímezte).

A kiállításhoz múzeumpedagógiai foglalkozások kötődnek. Az alsóbb korcsoportok számára a játékos, mesés forma megfelelőbb, a nagyobbaknak pedig inkább az „élő történelemóra” formájában megszervezett előadás vagy beszélgetés, fegyver- és viseletmustra.

A nemzeti ünnepünk előestéjére időzített kiállítást dr. Csorba Dávid múzeumigazgató nyitotta meg. A rendezvényen a Közgyűjtemények munkatársai, az érdeklődő közönség mellett óvodás és gimnazista csoportok is jelen voltak. Miután köszöntötte a jelenlévőket, a múzeum vezetője röviden ismertette az 1848–1849-es debreceni eseményeket, megköszönte a kiállításban közreműködő munkatársak (elsősorban a tárlat rendezője, Ősz Attila) munkáját. Ezt követően a kiállítás kurátora, dr. Kész Barnabás történész tartott tárlatvezetést és élő történelemórát. A múzeum munkatársai zenei aláfestéssel, közös énekléssel idézték meg a forradalom hangulatát.

DR. KÉSZ BARNABÁS

Debreceni Református Kollégium
Múzeuma

Rajzolta: dr. Kész Barnabás